

κράτης, καθότι ἀπὸ ἀκολάστου, ὁποῖος ἦτο, κατέστη ὕστερον τὸ παράδειγμα τῆς σωφροσύνης καὶ τῆς σοφίας.

Ἐπεκράτει ἔτι εἰς τὴν Γαλίαν κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους ἡ περιπληκτικὴ φιλοσοφία καὶ ἐνομίζετο ἐπὶ χεῖρμα παράβολον ὁ κατ' αὐτῆς πόλεμος. Ὁ Καρτέσιος ὅμως οὐχὶ μόνον εὐθαρσῶς ἀνέλαβε τὸν τοιοῦτον ἀγῶνα, ἀλλὰ καὶ ἐθριάμβευεν εἰς τοὺς σκοποὺς του, καθὼς ὁ ἐνάμιλλος αὐτοῦ Βάκων. Ἐπειδὴ δὲ εἰς τὸ μέγατοῦ κόσμου βιβλίον μανθάνονται ὅ, τε ἄνθρωπος καὶ ἡ φύσις, ἐξηλλεν εἰς περιήγησιν ξένων τόπων, ἐπισκεπτόμενος τοὺς διασημοτάτους τῶν σοφῶν καὶ συλλέγων πανταχόθεν ὅ, τι ἀληθές εὑρίσκε καὶ ὁρθόν. Οὕτως ἐπιδήμησε καὶ εἰς τὴν Ἰταλίαν· ἀλλὰ κατὰ δυστυχίαν δὲν ἐγνώρισεν αὐτόθι τὸν Γαλιλαῖον· ἐπειτα ἡ φιλελευθερία τὸν ἔφερε πάλιν εἰς τὴν Ὀλλανδίαν ὅπου καὶ διέμενεν εἰκοσιπέντε ἔτη (1629—1649) ἀποφύγων κατὰ τὸ δυνατόν τῇ ἐκ τῶν συγγραμμάτων του δόξῃ, καὶ ἀντεπιστέλλων πρὸς ἅπαντας τοὺς κατὰ τὴν Εὐρώπῃ σοφοὺς.

Ἐκ παιδείης ἠλικίας εἶχε τὴν τύχην δυσμενῆ, ὁ Καρτέσιος· διότι 7000 μόνον λίρας ἐκληρονόμησε καὶ ὅμως οὐδέποτε συγκατατέθη νὰ δεχθῇ οὐδεμίαν χρηματικὴν βοήθειαν, ἀν καὶ πολλοὶ κατὰ τοῦτο πρὸς αὐτὸν ἐφιλοτιμοῦντο· ἐσπούδατε δὲ καὶ μὴ ὠφελοῦμενος ἐκ τῶν εὐεργετημάτων νὰ δεῖξῃ τὴν εὐγνωμοσύνην πρὸς τοὺς εὐεργέτας προτιμῶν νὰ ἐλαττώσῃ τὰς δαπάνας του παρὰ τὸ νὰ καταναλίσκῃ τὸν πολυτίμον καὶ κοινωφελῆ χρόνον εἰς τὴν αὐξήσει τῶν πόρων του.

Ἡ ὑγίαια τοῦ ἥτο ἀκροσφαλής· ἐπειδὴ δὲ οὐδὲν βέβαιο μόνον εἶχε πρὸς παράτασιν τῆς ζωῆς· του, ἀπεφάσιζε νὰ μὴ φοβῇ τὸν θάνατον· ὅθεν ἐζήσεν ἐπέκεινα τῶν πεντήκοντα ἐτῶν. Ὡς κύριος τῶν παθῶν τοῦ ἀδικούμενου, ἡ ὑβρίζουσα ἐδοκίμαζε νὰ ὑψώσῃ τὸ φρόνημά του ὅπου ἐγένετο ἀνέφικτος. Διαιμίζετο δὲ τὴν σχολὴν του πᾶσαν μεταξὺ τῆς συνομιλίας τῶν φίλων του, τῆς ἀναγνώσεως καὶ τῆς καλλιτεχνίας τοῦ κήπου του. Οὕτως κατατάξας τινὰ πλανήτην τὸ πρῶτ' ἐπότιζε περὶ τὴν ἐσπέραν τὰ ἄνθη. Ἐνθυμεῖτο ὅμως διὰ παντός τὸν περίλυπον τὸ ἀποθανόν εἰς τὰς ἀγκάλας του κοράσιον. Ἦτο ἐνέντεκτος καὶ γλυκὺς εἰς τὰς συνδιαλέξεις του, προσεφέρετο δὲ ἐπιεικῶς πρὸς τε τοὺς ὑπηρετάς καὶ πρὸς δυστυχεῖς φίλους, ἐπιμελούμενος νὰ τοὺς παρηγορῇ καὶ νὰ τοὺς καταστήσῃ μάλιστα χρησιμωτέρους εἰς τὴν κοινωνίαν· ὅθεν ἐδίδασκεν αὐτοὺς πολλὰκις τὴν περισπουδαστοτάτην τῶν ἐπιστημῶν, τὰ μαθηματικά.

Ἡ φήμη τοῦ δόξατοῦ του παρεκίνησε τὴν φιλομαθῆ τῆς Σουηδίας βασιλιστὰν Χριστίαναν νὰ τὸν προσκαλέσῃ. Ἄν καὶ προτίμα τὴν ἐλευθερίαν παρὰ πάντων τῶν δυνατῶν τῆς γῆς τὴν εὐοίαν, ἐδέχθη τὴν πρότασιν τῆς ἐρρημένης ἀνάγκης, ἀφ' οὗ ἐπληροφόρηθη ὅτι ἐπεθύμει μᾶλλον νὰ μανθάνῃ παρὰ νὰ κολακεύηται. Τῶντι ἡ Χριστίαναν τὸν ὑπεδέχθη εὐμενῶς καὶ φιλοφρόνως, ἀπήλλαξε δὲ πάσης αὐλικῆς ἐθιμοταξίας, ὅθεν ἤρχετο καὶ αὐτὸς πρὸς ἐντευξίν της περὶ τὴν πέμπτην ὥραν ἐκάστης ἡμέρας. Ἡ ἀλλαγὴ ὅμως τοῦ κλίματος ἐθάψε καίριως τὴν ὑγίαν τοῦ Καρτεσίου· ὅθεν ἀπέθανε τῇ 11 Φεβρ. 1650. περὶ

δὲ τὰ ἔσχατα τῆς ζωῆς του συνείδησε νὰ λέγῃ ὁ γνάκι· τὸ ἀπόφθεγμα τοῦτο τοῦ Σενέκα «Ὅποια δύστυχία νὰ ἀποθάνῃ τις ἐγνωρισμένος παρὰ τῶν ἄλλων πρὶν αὐτὸς ἐαυτὸν γνωρίσῃ.»

Ὁ Καρτέσιος ἐχηματίζει οὐχὶ μόνον μέγας μαθηματικὸς καὶ γεωμέτρης ἀλλὰ καὶ φυσικὸς καὶ φιλοσοφικός· ἔγραψε μάλιστα περὶ διοπτρικῆς· πρῶτος καὶ περὶ μουσικῆς· ὑπερβαίνει δὲ τὸν Βάκωνα, καθότι ἡ γαῖα τοῦ ὑπῆρξε πάντοτε ἄμεμπτος.

Ζητῶν σταθερὸν τι στήριγμα ὡς βάσιν τῆς φιλοσοφίας ὁ Καρτέσιος εἶπεν, ὅτι ὁ νοῦς δύναται παρὰ πάντος ἄλλου ν' ἀμφιβάλλῃ ἐκτός μόνον περὶ ἐαυτοῦ· Ἄν τῶντι ἀμφιβάλλωμεν περὶ τῶν ἄλλων συνείδηται ὅμως τοῦλάχιστον αὐτὸ τοῦτο ὅτι ἀμφιβάλλομεν· ἐπειδὴ δὲ ἀμφιβάλλομεν, διασώμεθα· ὥς ἐπικρίνεται νὰ εἴπῃ ὁ ἄνθρωπος· «Διανοοῦμαι, ἄρα ὑπάρχει»· Ποῖος δ' ἄρα γὰρ ὁ χαρακτήρ τῆς ἐννοίας· τὸ ἀπλό· τὸ ἀδιαίρετον, τὸ ἀνέκτατον, τὸ ἀνωφελές. Ἀμα λὺ πὼν ἡ ἐννοία ὅτι ὑπάρχω δοθῇ ὡς κατηγόρημα τὸ ὑποκειμένου, ἐπειδὴ τὸ ἐξ αὐτῶν συμπέρασμα ἐξάγει ὁρθόν, ἡ ἀπλότης· ἐνὸς ἀποδίδει τὴν ἀπλότητα τοῦ ἐκείνου· ὅθεν λέγομεν ἡ ἐννοία ὑπάρχει ἀπλή, ἄρα καὶ ἡ φύσις· ἂν ὑπάρχῃ δὲ ἀπλή, ὑπάρχει καὶ ἀθάνατος· ἀλλ' ἐννοία ἀπατᾷ πολλὰκις· ὑπάρχει ἄρα ἀτελής. Ἡ μόνον αὕτη τοῦ ἀτελοῦς καὶ πεπερασμένου ἀντισημαίμεθα εἰς τὴν ἰδίαν τοῦ τελείου καὶ τοῦ ἀπείρου, ἡ ὑπάρχει ἐμφυτος εἰς τὸν ἄνθρωπον, δὲν ὑπάρχει ἐμῷ. δὲν ὑπάρχει ἐξω μου, δὲν δύναμαι νὰ καταστρέψω· ἀνασέρεται δὲ εἰς πρότυπον τι ὑπερῶν ἐμῷ· ὥστε ὑπάρχει ὃν τι ἄπειρον καὶ τίς ὥστε ὁ Θεὸς ὑπάρχει.

Ἐξ αὐτῶν τῶν προτιμῶν τῆς Καρτεσιανῆς φιλοσοφίας ἐξελέγχεται ἡ ἀθανασία τῆς ψυχῆς καὶ ἡ ὑπαρξὶς τοῦ Θεοῦ. Καὶ ὅμως ὁ Καρτέσιος εἰσέτι μέχρι θανάτου συκοφαντούμενος παρὰ τῶν θεολογικῶν ὡς ἄθεος!

Ἰδοὺ δὲ οἱ κύριοι κανόνες τῆς θετικῆς μεθόδου τὴν ὁποίαν ὁ Καρτέσιος εἰσέγαγεν εἰς τὴν φιλοσοφίαν. Νὰ δίδωμεν πίστιν μόνον εἰς τὰ εὐκρινῆ καὶ πρὸς τὴν παραληπόντες τὰς παραδόσεις καὶ τὰ ἐκ ματὰ τῶν σχολῶν.

Νὰ διαιρῶμεν καὶ νὰ ὑποδιαιρῶμεν, τοῦτέστι ἀναλύωμεν τὰ ὑποκείμενα ὅσον ἐνδέχεται.

Δυστυχῆς ὅμως ὁ ἄνθρωπος, ἂν ἠκολούθει παρὰ τὴν αὐτὴν καὶ πάντοτε τὴν τοιαύτην μέθοδον! ἂν δὲν ὑπῆρχε εἰς τὸν κόσμον ἄλλη τις βεβαιότης παρὰ τὴν γεωμετρῶν, ἡ ἂν δὲν ἐγνωρίζομεν ἄλλο παρ' ὅ, τι λογίζομενοι εὐρίσκουμεν, ἡ ἀποδεικνύομεν· Ἡ φιλοσοφία καὶ θεολογία ἤθελαν ἀποθῆ ἀπλή ὁπαρήματα· σειρὰ σεφισμάτων. Ἀγαθὴ τύχη ὅμως ὑπάρχει ἐν τῇ τῆς δόξης ἐπιτομώτερος ἐνταυτῷ καὶ ἀπρόλεστοι νὰ φθάσωμεν εἰς τὴν ἐννοίαν τοῦ Θεοῦ καὶ εἰς τὸν ἠθικὸν βίον.

Πρῶτος ὁ Καρτέσιος ἐδημιούργησε τὴν νεοπυθαγορικὴν ψυχολογίαν, ἂν καὶ περιέπεσεν εἰς πολλὰς ἀντιφάσεις διὰ τῆς ἰδίας αὐτοῦ μεθόδου· ἔδωκεν ὅμως ἐν νεῶν ζωὴν εἰς τὴν φιλοσοφίαν καὶ ἐδίδαξεν αὐτὴν δυσπιστῇ ἐνίοτε εἰς τοὺς συλλογισμούς της.